

Resultatet av at vi ikke fra første øyeblikk av klart utformet det ideologiske innhold i vårt oppgjør med NS., viser seg i den forvirring i rettsbegrepene som hersker i dag. Sammenstøtene mellom «isfronten» og «silkefronten» er sammenstøtet mellom grupper som snakker forskjellig språk, men allikevel benytter de samme ord. Det oppstår derfor en unødig bitterhet fordi ingen kan vurdere motpartens synspunkter, men utelukkende reagerer følelsesbetont.

I virkeligheten gir dette indre oppgjør innenfor Hjemmefronten et glimrende materiale for bedømmelsen av hvor sterk vår demokratiske innstilling er og hvor bevisst kampen skjedde for bestemte idealer. Søker man å sortere dette materiale, fremgår det med tydelighet at vi dag i virkeligheten med full rett kan begynne å snakke om «klassedommer». De akademisk utdannede yrker, lærere, jurister, læger osv., inntar gjennomgående et ytterliggående standpunkt. Til dem slutter seg også forskjellige grener av «kulturfronten». Det viste seg, at likesom det var denne gruppe som først tok kampen opp mot NS. på et rent ideologisk grunnlag og som ved et voldsomt pågående press tvang de usikre elementer til å opp-

tre solidarisk, er de nå også mest konsekvente når det gjelder det indre oppgjør. Innen disse ervervsgrupper nøyer man seg ikke med å avvente det rettslige oppgjør. De forskjellige faglige organisasjoner foretar opprydding innen sine egne rekker og går her mange ganger nesten rigorøst til verks. Ethvert samarbeid med de tyske myndigheter selv på et meget tidlig tidspunkt og under unnskyldende omstendigheter medfører visse konsekvenser. I dette oppgjør er det i realiteten ikke spørsmålet om «landsforræderi» som spiller hovedrollen. Bak ligger en dels bevisst og dels instinktmessig følelse av at de som handlet usikkert, krenket selve det grunnlag vi må bygge på.

Når oppryddingen nå ofte virker hardhendt, kommer det sikkert av at vi i dag har erfart hvor nødvendig evnen til øyeblikkelig reaksjon er. Derfor har vi vanskelig for å tillegge de momenter som var unnskyldende i 1940, tilstrekkelig vekt.

Under dette oppgjør kan det innrette ganske elendommelige konflikter med folk som tilhører andre klasser. Et typisk eksempel er Carlmar-affæren. Når de som tilhører kulturfronten her går så skarpt fram, er årsaken ganske enkelt den at de vet at Carlmar var et

Rettsoppgjøret og rettsbevissthet

Av KNUT GREVE

svakt ledd og representerte en mennesketype som vi i dag ser på med dyp mistillit. Han eier ikke de etiske og ideologiske egenskaper som vi krever av en mann som skal være tilknyttet kulturarbeidet i Norge. Vi erkjenner nå at det er dette felt som er det avgjørende. Her vil vi ha sikre, ikke smarte folk.

Men denne reaksjon virker meningsløs og urettferdig på A/S Scenekunsts styre, som vesentlig består av skipsredere. Når disse benytter hr. Carlmar, gjør de det sikkert fordi de dermed samtidig mener å beskytte selve rettferdigheten. Våre redere og store deler av vår forretningsstand inntok en uomtvistelig nasjonal holdning under krigen. Til en viss grad skyldtes det sikkert at deres yrke og deres økonomiske interesser var knyttet til de allierte, men like opplagt er det at for dem var krigen en nasjonalitetskamp, en kamp for fedreland og konge, og ikke for noen demokratisk verdensopfatning. Flertallet av dem sympatiserte sikkert med Franco under kampene i Spania, noe som også tydelig fremgår av den holdning den presse inntok som er talerør for disse næringsgrupper. For våre store næringsdrivende er derfor rettsoppgjøret forholdsvis enkelt, og de føler at slik det fungerer, skjer rettferdigheten fyldest. Den voldsomme reaksjon innen kulturfronten oppfatter de sikkert som hysteri og kranglevorenhet. I parentes bemerket viser Carlmar-affæren at det er av viktighet at våre skipsredere — selv om de er teaterinteresserte — ikke får bestemmende myndighet over et så viktig ledd i vårt kulturvern. Penger er bra som støtte, men ikke når prisen er førstefødselsretten.

Arbeiderpartiet befinner seg i en

lite misunnelsesverdig stilling. Ikke innen noen klasse skulle selve det ideologiske grunnlag være så klart som her. For arbeiderne skulle nasjonalitetsideen være den mindre vesentlige og klasseideen den mest tungtvelende. Gjennom år er de blitt oppdratt til solidaritet, og begrepet «klasseforræder» var mer stemplende enn landsforræder for den sosialdemokratisk overbeviste arbeider. For Arbeiderpartiet var NS. en dødsfiende, ikke bare fiende av Norge, men av den internasjonale tro partiet bekjente seg til. De arbeidere som forlot fast arbeid for bedre lønn hos tyskerne, som stilte seg til Wehrmachts rådighet, de var klasseforrædere i langt høyere grad enn noen streikebryter noen sinne har vært det.

Men mens den politiske del av Arbeiderpartiet sikkert har følt dette, sto den faglige del ganske annerledes splittet. Fagbevegelsen har ført en meget sikker lønnskamp, og målbevisst har de hamret inn lojalitet overfor organisasjonen som nær sagt eneste etiske verdi. Begrepene — og også moralen — er blitt forenklet til det ytterste, og målestokken i enhver situasjon er den ene: «Lønner det seg? Økonomisk eller organisasjonsmessig». Sjelden: «Er det riktig?» Delvis takket være nettopp fagorganisasjonens svake ideologiske holdning ble svikten innen rekkene stor. I dens indre oppgjør så vi derfor det paradoksale at den mann som under normale tider ble streikebryter, han ble utstøtt og forfulgt, uansett alle unnskyldende omstendigheter. Han kunne f. eks. være sulten. Det hjalp intet. Det moralske sverd ble ikke sløvet av slike hensyn. I dag blir den arbeider som sviktet sin klasse, som direkte hjalp dens dødsfiende, langt